

РОЗВИТОК ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОКОПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

**ГУЦУЛ Т.А., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
РОГАЧ С.М., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

В статті проаналізовано сучасний стан економічної ефективності виробництва, переробки і формування ринку молока та молокопродукції в Україні.

In the article the modern state of economic efficiency of production, processing and forming of market of milk, is analysed and molokoproductii in Ukraine.

Постановка проблеми. Молокопродуктовий підкомплекс має надзвичайно важливе значення як для розвитку економіки АПК, так і народного господарства країни в цілому. Він виконує важливу соціально-економічну функцію - забезпечує суспільство незамінними продуктами харчування; безперервно поповнює обігові кошти товаровиробників, бюджет країни, постачає сировину для інших галузей народного господарства тощо. Тому стан економіки молокопродуктового підкомплексу настійно вимагає проведення детального аналізу його галузей, виявлення вузьких місць їх функціонування, обґрунтування основних напрямків розвитку та ефективного функціонування окремих складових і регіонального підкомплексу в цілому.

Аналіз останніх дослідження і публікацій. Економічний стан виробництва, переробки та реалізації молока й молокопродуктів із врахуванням їх провідного значення як продуктів харчування завжди привертала увагу багатьох вчених. В науково - практичному опрацюванні питання формування та розвитку аграрного ринку, в тому числі і ринку молока виняткове значення мають праці Асташова М.Я., Буробкіна І.М., Васильчак С.П., Дієсперова В.С., Березівського П.С., Мостенської Т.Л., Шпичака О.М., Ільчука М.М. та інших вчених-економістів..

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення попиту та пропозиції на ринку молока та молокопродукції в існуючих умовах має певні складності. Через низьку купівельну

спроможність споживачів попит на цю продукцію обмежений і має тенденцію до скорочення. За таких умов правомірним було б зниження цін, а не їхнє зростання, що має місце на внутрішньому ринку. В основному, попит забезпечується пропозицією молока господарствами населення, експорт незначний і суттєвого впливу не має. Молочна продукція імпортується переважно з Росії та Білорусі. Проте обсяги імпорту поступово зростають. На початку 2009 року відбулося зростання обсягів імпорту вершкового масла і сухого молока з Білорусі, частка якого у структурі імпорту молочної продукції зростає до 42%. Обмежений платоспроможний попит негативно впливає на формування пропозиції.

Рівень споживання молока та молокопродукції населенням за останні роки зменшився. Виробництво молока на одну особу населення скоротилось протягом 1990-2009 рр. на 220 кг, а споживання – на 161 кг і становити відповідно 252 кг та 212 кг (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва і споживання молока на одну особу населення в Україні, кг

Роки	Виробництво		Споживання	
	кг	% до попереднього року	кг	% до попереднього року
1990	472	-	373	-
1995	335	71,0	244	65,4
2000	276	82,4	199	81,6
2005	291	105,4	226	113,6
2006	284	97,6	235	104,0
2007	264	93,0	225	95,7
2008	254	96,2	214	95,1
2009	252	99,2	212	99,1

Досягнутий рівень виробництва і споживання молока в Україні нижчий порівняно з провідними країнами Європи та віднаково-обґрунтованого нормативу.

Показники виробництва і споживання молока з розрахунку на одну особу населення значно коливаються в окремих регіонах. У Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Одеській, Луганській,

Харківській, Херсонській областях та в Автономній Республіці Крим рівень виробництва і споживання молока та молокопродуктів на одну особу населення нижчий від середнього по країні.

Наявні відмінності у рівнях споживання молокопродуктів в регіонах пов'язані з специфікою формування ринку молока та молокопродукції. Таким видам молочної продукції, як масло, тверді сири, сухе та згущене молоко властива добра транспортабельність і тому вони мають широкий ринок збуту. А незбиране молоко, сметана, кефір, вершки та деяка інша продукція, не можуть зберігатись тривалий час. Тому їх ринок збуту тяжіє до зон виробництва і носить локалізований характер.

Потенційними експортерами транспортабельних молочних продуктів на внутрішній, а також зовнішній ринки є підприємства Кіровоградської, Вінницької, Львівської, Хмельницької, Житомирської, Чернігівської, Сумської та Полтавської областей. Це основні сировинні зони молока і молокопродуктів в Україні.

Використання молока у великих сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення значно відрізняється. Товарна частина молока в сільськогосподарських підприємствах становить понад 90%, в той час як у господарствах населення - понад 50% виробленого молока залишається у виробників і використовується для власного споживання.

Причини низької товарності молока у господарствах населення пояснюються перш за все тим, що переробні підприємства не зацікавлені закуповувати молоко через низьку якість сировини, а також знижують закупівельні ціни. Великі ферми, які постачають сировину вищої якості відповідно отримують і кращу ціну – в середньому вдвічі вищу, ніж господарства населення. Недосконалою також залишається і організація заготівель молока від населення.

Структура реалізація молока за різними напрямками тісно пов'язана і зумовлюється рівнем купівельної спроможності споживачів. Сільськогосподарські виробники, обираючи канали реалізації, віддають перевагу тим, де найвище оцінюють їхню продукцію. Проте на сьогоднішній момент зростає реалізація молока переробним підприємствам, хоча ціна реалізації за цим каналом не є найвищою (таб.2).

Таблиця 2

**Структура каналів реалізації молока та молочних продуктів
(у % до загального обсягу реалізації)**

Канали реалізації	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Переробні підприємства	66,3	85,0	88,3	90,4	92,7	92,6
Населення, в т.ч. в рахунок оплати праці	7,5	1,5	1,2	0,7	0,5	0,4
На ринку	21,2	3,8	3,0	2,1	1,5	1,9
Пайовики в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
За іншими напрямками	4,8	9,6	7,4	6,7	5,3	5,1

Це є об'єктивний процес, тому що при великих обсягах переробки виникає потреба у стабільних заготівлях значних обсягів молока. При цьому такі переробні підприємства забезпечують високу якість і асортимент продукції, бо на них установлюють найновіше обладнання та використовують найсучасніші технології виробництва.

Загальний попит на молоко та молочні продукти в Україні за останні роки зменшується, що зумовлено зниженням споживання молока та молокопродуктів населенням (табл.3).

Фонд споживання молока та молокопродуктів населенням зменшився на 8%. Основною причиною, як зазначалось раніше, є низька купівельна спроможність споживачів. Експорт з 2005 року різко знизився в 2 рази, за рахунок обмеження експорту до Росії, який було введено в 2006 році.

Таблиця 3

Баланс молока та молочних продуктів в Україні, тис. Тонн

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Виробництво	12658	13714	13287	12262	11761	11610
Зміна запасів на кінець року	-394	27	174	-72	-78	230
Імпорт	50	112	150	199	234	455
Усього ресурсів	13102	13799	13263	12533	12073	11835
Експорт	1100	1901	950	939	1140	919
Витрачено на корм	2203	1270	1326	1141	1038	1126
Втрати	10	3	7	5	5	10
Фонд споживання	9789	10625	10980	10448	9890	9780
У тому числі на одну особу, кг	199	226	235	225	214	212

Кількість молока, що використовується на корм худобі й птиці, за період 2005 – 2009 рр. зменшився на 11% і становить 1126 тис. тонн. Це пов'язано із різким скороченням загального поголів'я молодняка.

Зменшення попиту скорочує пропозицію. В період 2005-2009рр. загальна пропозиція зменшилась на 14%, в основному за рахунок скорочення виробництва молока. За період 2005 - 2009 рр. виробництво молока в Україні зменшилося на 15%.

За даний період імпорт молочних продуктів збільшився в 4 рази. Поштовхом до цього став вступ України до СОТ і, як наслідок, зниження митних ставок на молочну продукцію на 10%. Так як основними товарними позиціями імпорту молока та молочних продуктів в Україну за фізичними обсягами є «Маслянка, коагульовані молоко та вершки, йогурт, кефір та інші ферментовані або сквашені молоко та вершки» та «Сирі всіх видів та кисломолочний сир», то значного зростання імпорту не відбудеться. Це обумовлюється технологією виробництва – імпорт кисломолочних продуктів потребує додавання в продукт

консервантів і не дозволяє забезпечити наявність живих культур. Вітчизняний споживач, за належною поінформованості, не буде замінювати імпортом продукцію, вироблену на внутрішньому ринку із міркувань корисності. Крім того, на внутрішньому ринку кисломолочних продуктів представлений широкий асортимент продукції від різних виробників. Щодо сирів, то обсяг їх імпорту збільшився майже в 4,5 рази, що не становить серйозної загрози для вітчизняного товаровиробника.

Висновки. Основою підвищення ефективності функціонування молокопродуктового підкомплексу та функціонування ринку молока та молокопродукції є раціональна пропорційність у розвитку всіх сфер і галузей інтегрованого агропромислового виробництва. Практика настійно вимагає здійснення структурної перебудови молокопродуктового підкомплексу у напрямі пріоритетного розвитку галузей молочного скотарства, кормовиробництва і на цій основі створення надійної сировинної бази для підприємств молочної промисловості, модернізації діючих технологій виробництва і переробки молока, зміцнення виробничого менеджменту.

Необхідність формування ефективного молокопродуктового підкомплексу в Україні набуває особливого значення на сьогоднішній день. Тільки в умовах стимулювання вітчизняних товаровиробників, розумного регулювання цін, кредитної, податкової політики і т.д. в галузі виробництва, переробки та реалізації молока та молокопродукції, ми зможемо сформувати конкурентноздатний ринок молокопродуктів вітчизняного виробництва.

Література.

1. Внутрішній агропродовольчий ринок в умовах СОТ/Осташко Т.О., Волощенко Л.Ю., Ленінова Г.В.; відпов. ред. д-р екон. наук, проф.. В.О.Точилін; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. –К., 2010.- 208с.: табл., рис.
2. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Моногр. / За ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.